

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука
Наставно-научном Већу

Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука од 28. новембра 2019. године именована је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације под насловом **“Посљедице изборног система на стабилност политичких институција у постдејтонској Босни и Херцеговини (1996-2014)”**, кандидата Стефана Вукојевића, у саставу: проф. др Јовица Тркуља, професор Правног факултета Универзитета у Београду - професор у пензији, проф. др Милан Јовановић и проф. др Зоран Крстић. Комисија је детаљно прегледала и оценила наведену докторску дисертацију и на основу мишљења свих њених чланова о томе подноси следећи

Р Е Ф Е Р А Т

О УРАЂЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату

Докторанд Стефан Вукојевић рођен је 17. новембра 1989. у Бањалуци. Факултет политичких наука Универзитета у Бањалуци уписао је 2008. године, а звање дипломираног политиколога стекао је 5. јула 2012. године. Након основних студија, уписао је мастер академске студије политикологије Политичка теорија, политичка социологија и институције на Факултету политичких наука Универзитета у Београду. Звање мастер политиколог стекао је 26. децембра 2013. године након одбране завршног мастер рада под називом „Значај политичке партиципације за консолидацију демократије“. На истом факултету је 2014. године уписао докторске академске студије политикологије. Кандидат је 2018. године изабран у звање вишег асистента за ужу научну област Компаративна политика на Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву.

Кандидат је до сада објавио једну монографију и више научних радова из области Компаративне политике у научним часописима и зборницима.

Научна монографија:

Вукојевић Стефан (2015): *Непосредна демократија – допринос демократској консолидацији*, Арт принт, Бања Лука.

Чланци у часописима и зборницима:

- Вукојевић Стефан (2018): “Изборни инжињеринг у дубоко подијељеним друштвима: противчињенична анализа примјене изборног система појединачног преносивог гласа у Босни и Херцеговини“, у: *(Ре)конструкција друштвене стварности*, Зборник радова изложених на научној конференцији са међународним учешћем, Универзитет у Бањој Луци, Факултет политичких наука, стр. 155-172.
- Вукојевић Стефан (2017): “Страначки систем Босне и Херцеговине: у потрази за адекватним теоријско-аналитичким оквиром“, *Годишњак факултета политичких наука*, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, бр. 18, стр. 65-82.
- Вукојевић Стефан (2017): “Институционални дизајн постдејтонске Босне и Херцеговине: “екстремни случај“ у компаративној политици“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2, стр. 157-173.
- Вукојевић Стефан (2017): “Корпоративне консоцијације – услови успјеха и слома“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2, стр. 135-151.
- Вукојевић Стефан (2017): “Страначки систем и структура страначког такмичења у Републици Српској“, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, Матица српска, Нови Сад, бр. 161, стр. 27-38.
- Вукојевић Стефан (2016): “Изборни системи у дубоко подијељеним друштвима – примјер Босне и Херцеговине“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3, стр. 317-332.
- Вукојевић Стефан (2016): “Институционални инжињеринг као оквир за функционисање демократије у дубоко подијељеним друштвима“, у: *Политичка култура, дијалог и толеранција – Зборник радова*, Удружење наставника и сарадника Универзитета у Бањој Луци/Европски дефендологија центар Бања Лука, стр. 7-26.

Вукојевић Стефан (2016): “Босанскохерцеговачки федерализам унутар прадигме историјског институционализма“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2, стр. 1-18.

Вукојевић Стефан (2015): “Критика пропорционалних изборних система у дубоко подијељеним друштвима“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4, стр. 167-183.

2. Основни подаци о дисертацији

Одлуком Универзитета у Београду – Веће научних области правно-економских наука, од 5. децембра 2017. године, кандидату Стефану Вукојевићу је одобрена израда докторске дисертације под називом „Последице изборног система на стабилност политичких институција у постдејтонској Босни и Херцеговини (1996-2014)“.

Дисертација је у погледу форме и садржаја у складу са стандардима успостављеним Правилником о докторским студијама на Универзитету у Београду од 26. септембра 2016. године. Дисертација је писана у А4 формату, фонтом *Times New Roman*, у величини 12 типографских тачака. Маргине су 30мм, а проред подешен на 1,5 ред. Дисертација садржи захтеване елементе, у које спадају насловна страна на српском језику, затим насловна страна на енглеском језику, страницу са информацијама о ментору и члановима комисије за одбрану дисертације, странице са подацима о дисертацији на српском и енглеском језику, садржај, текст тезе са поглављима, списак литературе, прилоге, биографију кандидата, изјаву о ауторству, изјаву о истоветности штампане и електронске верзије, те изјаву о коришћењу.

Дисертација кандидата Стефана Вукојевића се састоји из седам целина подељених на увод, пет поглавља и закључак, по следећем редоследу: 1) Уводна разматрања; 2) Теоријско и категоријално одређење предмета истраживања; 3) Институционални дизајн и политичко-друштвени контекст постдејтонске Босне и Херцеговине; 4) Општи избори у Босни и Херцеговини од 1996. до 2002; 5) Општи избори у Босни и Херцеговини од 2002. до 2014; 6) Извођење закључака; 7) Закључак.

Дисертација садржи 326 страна, од којих су 23 посвећене навођењу 251 библиографске јединице које су поменуте у тексту дисертације. Библиографија дисертације укључује научне монографије, чланке из научних часописа и зборника, легалне документе, документе организација и медијске изворе у интернет формату.

I. Предмет и циљ дисертације

Већ више од тридесет година су унутар научне области политички системи и компаративне политике присутне дебате о проблемима постконфликтних и подељених друштава и начина на које та друштва треба институционално изградити. Главни академски спор се води између заговорника *консоцијационизма* и *центрипетализма* у вези државног уређења и организације власти где је посебна пажња усмерена на изборни систем и његове политичке последице. Доношењем *Дејтонског мировног споразума* 1995. завршен је рат у Босни и Херцеговини (БиХ) и успостављен је институционални оквир консоцијативне демократије. Истраживачки проблем дисертације се налази у институционалном дизајну постдејтонске БиХ, прецизније, у њеном изборном систему као интегралном делу консоцијацијске архитектоники. Изборни систем који се користи у БиХ је теоријски и емпиријски споран са становишта његовог утицаја на политичку стабилност, нарочито систем пропорционалне представљености који је у центру кандидатовог истраживања. Са једне стране се аргументује како такав изборни систем доприноси стабилности јер подељеним групама омогућава адекватну представљеност, док са друге стране пресликава структуру подељеног друштва у институције власти и тако продубљује постојеће поделе. Према томе, предмет докторске дисертације кандидата је случај постдејтонске БиХ, тј. њеног изборног система и његових последица који су усидрени у доминантни консоцијацијско-центрипетални спор о институционалном дизајну. Кандидат настоји утврдити узрочни утицај изборног система на стабилност политичких институција у БиХ где се за политичке институције узимају оне институције које отеловљују две „примарне карактеристике“ консоцијацијске демократије: 1) дељену власт (*power-sharing*), и 2) групну аутономију (федерализам). Према томе, у фокусу истраживања су државни и ентитетски нивои власти као и њихов међуоднос. Због природе истраживања које је усмерено на случај (*within-case analysis*) кандидат се не ограничава само на тражење

корелације између једног узрока (изборни систем) и његове последице, тј. исхода (стабилност политичких институција). Уместо тражења корелације, кандидат објашњава на који начин вишеструки узроци доводе до исхода, у којој мери они зависе од изборног система и на који начин изборни систем утиче на објашњење исхода.

Кандидат своју студију случаја на узорку БиХ, као компаративно релевантног случаја унутар академског спора, не ограничава на једно временско посматрање већ са њом обухвата осам изборних циклуса тако да сваки изборни циклус заправо представља једно посматрање или једну студију случаја. Кроз теоријски вођену наративну, изборни циклус обухвата изборе, изборне исходе и политичку ситуацију до наредних избора. Вишеструка посматрања (изборни циклуси) узета као засебни случајеви унутар једног узорка (БиХ) су уобичајени за дизајн студије случаја, јер се дизајн студије случаја увек реферише на студију која укључује више случајева. Према томе, кандидат објашњење стабилности политичких институција базира на компарацији осам изборних циклуса служећи се логиком компарирања „најсличнијих система“ (*Most Similar Systems Design*). Изборни циклуси обухватају опште изборе у БиХ 1996, 1998, 2000, 2002, 2006, 2010, 2014, као и превремене изборе у Републици Српској 1997. године.

Компаративна студија случаја постдејтонске БиХ има за циљ научну дескрипцију ситуација, процеса, појава, односно дескрипцију узрочних механизма и редоследа догађаја унутар сложених политичких процеса детерминисаних подељеном друштвеном структуром, комплексним институционалним дизајном и утицајем међународних актера у БиХ. Поред дескрипције, циљ дисертације је и научно објашњење којим се настоје утврдити правилности о узроцима и узрочним механизмима који воде до објашњења исхода. На тај начин кандидат тестира постојећа генерализовања сазнања о последицама изборних система унутар консоцијацијско-центрипеталног спора. Утврђене правилности које произилазе из научног објашњења могу помоћи у антиципирању будућих образаца интеракције између узрока, контекста и исхода.

II. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Хипотетички оквир докторске дисертације се састоји од једне опште хипотезе и четири посебне хипотезе.

Општа хипотеза која је тестирана у дисертацији јесте да изборни систем постдејтонске Босне и Херцеговине утиче на представљеност етничких сегмената и међуетничку акомодацију као услове стабилности политичких институција у постдејтонској Босни и Херцеговини

Прва посебна хипотеза: изборни систем БиХ омогућава адекватну представљеност етничких сегмената у органима централне и ентитетских власти.

Друга посебна хипотеза: изборни систем БиХ подстиче политичку фрагментацију етничких сегмената и страначку конкуренцију унутар сегмената.

Трећа посебна хипотеза: у зависности од политичког контекста, изборни систем БиХ упркос ограничавајућим структуралним факторима омогућава умереним странкама процентуално увећање броја гласова или формирање власти на различитим нивоима.

Четврта посебна хипотеза: стабилност политичких институција се може објашњавати последицама изборног система, независно од утицаја међународне заједнице и високог представника за БиХ који такође имају значајан утицај на одржавање политичке стабилности у БиХ.

III. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација под називом „Посљедице изборног система на стабилност политичких институција у постдејтонској Босни и Херцеговини (1996-2014)“ је подељена на седам поглавља.

У првом поглављу „**Уводна разматрања**“ (стр. 1-16), кандидат представља тему дисертације, тачније, истраживачки проблем, истраживачку стратегију, хипотезе и циљеве дисертације. Истраживачки проблем произилази из академске дебате о институционалном инжињерингу у дубоко подељеним и постконфликтним друштвима а специфично је везан за спорове о изборним системима у таквим друштвима. На примеру изборног система постдејтонске БиХ, као компаративно релевантном случају, најављује се тестирање

генерализованих пропозиција из академске дебате о изборним системима. Кандидат позиционира стабилност политичких институција као исход који се настоји објаснити и при томе утврдити утицај изборног система. Централно питање које се поставља у дисертацији је: шта објашњава стабилност политичких институција у постдејтонској БиХ, односно, који су њени узроци? Из примарног истраживачког питања кандидат изводи секундарна питања која су везана за изборни систем; да ли, и на који начин, изборни систем БиХ утиче на стабилност политичких институција, тј. да ли он обезбеђује адекватну представљеност подељених група и подстиче међуетничку акомодацију као њене услове у постдејтонској БиХ? Ако утиче, који су то узрочни механизми који повезују последице изборног система са стабилношћу политичких институција? Ако не утиче, због чега је тако, и који су ефекти изборног система? У уводу је представљен методолошки оквир дисертације где се објашњава истраживачка стратегија, одабир узорка и његова репрезентативност, компаративне импликације таквог одабира, избор компаративног метода и истраживачке логике којом се служи, као и временски оквир компарације. Такође, у уводу су представљене хипотезе које ће се тестирати.

Друго поглавље „Теоријско и категоријално одређење предмета истраживања“ (стр. 16-60) састоји се од три одељка.

У одељку 2.1. приказане су теоријске пропозиције о институционалном дизајну у подељеним друштвима које се реферишу на консоцијационизам, центрипетализам и раздвојену власт.

У одељку 2.2. је унутар наведених теорија и кроз преглед литературе детаљно приказан спор у вези са различитим изборним системима и њиховим последицама. Консоцијационисти тврде како пропорционални изборни систем доводи до политичке стабилности тако што адекватно представља сукобљене друштвене групе, док са друге стране центрипеталисти сматрају како такво пресликавање подела дугорочно води у нестабилност и да другачији изборни системи (појединачни преносиви глас и алтернативни глас) утичу на ублажавање и превазилажење етничких подела. Сумирајући теоријску дебату, кандидат је понудио свој критички осврт где је идентификовао пропозиције које су остале недовољно разјашњене и које су погодне за емпиријску проверу на примеру БиХ. У том смислу, консоцијационисти нису довољно теоријски прецизно аргументовали у којим околностима пропорционални систем доприноси или не

доприноси политичкој стабилности, нити је довољно разјашњено који то механизми повезују политичко представљање са демократском стабилношћу када се кроз критику консоцијационизма показало да представљање није довољно да би се политичке елите понашале кооперативно. Затим, кандидат тврди да центрипеталисти нису дали одговор на следеће питање: који се изборни систем и у којим околностима показао успешним за друштва са дубоким етничким поделама у којима су етнички сегменти географски концентрисани а шансе за међуетничке компромисе веома мале? Такође, оно што је остало недовољно разјашњено у центрипеталистичкој аргументацији је објашњење контрааргумента према којем недостатак центрипеталних стратегија (удруживање гласова, мултиетничке коалиције, гласање преко етничких подела) не утиче нужно на дестабилизацију.

У одељку 2.3. кандидат и циљу тестирања и разјашњавања теоријских пропозиција разрађује концепт који је предмет анализира а то је *стабилност политичких институција*. Да би имао концепт адекватан истраживачком проблему, кандидат реконструира концепт политичке стабилности и долази до систематизованог концепта стабилности политичких институција.

Треће поглавље „**Институционални дизајн и друштвено-политички контекст постдејтонске Босне и Херцеговине**“ (стр. 60-96) састоји се од три одељка.

У одељку 3.1. кандидат објашњава одабир БиХ као репрезентативног случаја у компаративној перспективи када се узме у обзир институционални дизајн у подељеним друштвима. Будући да се стабилност политичких институција у случају БиХ односи на две примарне карактеристике консоцијацијске демократије (дељену власт и федерализам), кандидат пореди дизајн тих институција са широм групом консоцијацијских система. Описујући примарне консоцијацијске институције БиХ и компарирајући их са сличним случајевима попут класичних консоцијацијских демократија, консоцијација у дубоко подељеним друштвима, као и консоцијацијама које су доживеле слом, кандидат верификује БиХ као пример „екстремног случаја“ у компаративној политици због екстремне наглашености појединих карактеристика институционалног дизајна. На тај начин БиХ представља адекватан узорак за изградњу теорије тако што ће тестирати постојеће генерализоване пропозиције.

У одељку 3.2. кандидат спецификује елементе изборног система БиХ као што су изборна формула, величина изборних јединица, структура гласачког листића и изборни праг. После тога се даје преглед литературе страних и домаћих аутора који су се бавили изборним системом БиХ и његовим последицама, и који су доминантно критиковали тај систем са центрипеталистичког становишта.

У одељку 3.3. се говори о социјалним расцепима, политичким странкама и страначком систему БиХ. Реферишући се на ауторе који су вршили класификације политичких странака, кандидат класификује релевантне странке у складу са аналитичким потребама предмета истраживања. Кандидат тврди како су странке у БиХ етничке јер су произашле из етничких расцепа са моноетничким гласачким базама а класификовао их је у складу са њиховим позицијама према консоцијацијском институционалном аранжману на *умерене* и *тврдолинијашке* етничке странке. Умерене странке су оне које делују у складу са успостављеним консоцијацијским оквиром, склоне су кооперативном и компромисном деловању према другим етничким странкама и међународним актерима, осцилирају између етничких и програмских политика, и иако имају моноетничку гласачку базу потенцијално су привлачне другим етничким групама. Са друге стране, тврдолинијашке странке центрифугално делују према институционалном оквиру, непопустљиве су и искључиве према другим странкама (било да су у питању умерене странке из властитог сегмента или странке других сегмената) и међународним актерима, заступају круте и ексклузивистичке етно-националне политике, и одбојне су за гласаче из других етничких група.

Четврто поглавље „**Општи избори у Босни и Херцеговини од 1996. до 2002**“ (стр. 96-164) састоји се од три одељка. У наведеном временском оквиру избори у БиХ су се одржавали сваке две године.

У одељку 4.1. кандидат анализира друштвено-политички амбијент првих постдејтонских избора одржаних 1996. године, однос владајућих тврдолинијаша и опозиције, доминантни изборни успех тврдолинијаша (СДА, СДС, ХДЗ), као и политичку ситуацију после избора на државном и ентитетским нивоима власти. Након избора 1996, анализирани су превремени избори у РС-у 1997. где су тврдолинијаша на власти замењени коалицијом умерених странака.

У одељку 4.2. анализирају се општи избори 1998. који су донели скроман почетак политичке фрагментације етничких блокова и релевантнији утицај умерених странака. Два

фактора која су томе допринели су утицај међународне заједнице и њених актера у БиХ и изборни систем. Пропорционални систем је довео до веће представљености странака у парламентима, од којих су неке са јаким бројем освојених мандата имале важну улогу у формирању парламентарне већине, као што је било у случају РС-а.

У одељку 4.3. анализирају се општи избори 2000. године на којима је међународна заједница интензивирала своје присуство у унутрашњим политичким процесима у БиХ. Избори су карактеристични по томе што је први пут власт на државном нивоу формирала коалиција умерених странака (Алијанса и умјерене странке из РС-а) и што је започет процес политичке акомодације између етничких политичких елита.

Пето поглавље под називом „**Општи избори у Босни и Херцеговини од 2002. до 2014**“ (стр. 164-247) састоји се од четири одељка. У наведеном временском оквиру избори су одржавани сваке четири године.

У одељку 5.1. анализирају се општи избори 2002. године на којима су тврдолинијаши СДА, СДС и ХДЗ вратили власт на оба нивоа. Постизборни период је карактеристичан по снажном интервенционизму високог представника за БиХ у процесу изградње институција централног нивоа власти, као и снажног притиска на владајуће тврдолинијаше који су се померили према умеренијим политичким позицијама.

У одељку 5.2. анализирају се општи избори 2006. године на којима су тврдолинијаши из „другог плана“ СНСД и СЗБиХ остварили доминантне победе. Постизборни период је карактеристичан по слабљењу утицаја међународне заједнице, високог представника и застоју уставних реформи.

У одељку 5.3. анализирају се општи избори 2010. године на којима су тврдолинијаши уз мање умјерењачке коалиционе партнере формирали власт. Постизборни период су обележили криза формирања власти у ФБиХ и на државном нивоу, као и наставак тврдолинијашке политике у РС-у.

У одељку 5.4. анализирају се општи избори 2014. године на којима је дошло до формирања неконгруентних коалиција на државном нивоу и у РС-у, односно до сукоба политичких концепција унутар српског сегмента.

У шестом поглављу под називом „**Извођење закључака**“ (стр. 247-291) кандидат не прелази одмах на закључивање дескриптивног дела дисертације већ у том поглављу исцрпно гради своје научно објашњење. Шесто поглавље је кључни део дисертације где

кандидат синтетизује налазе из теоријски вођених студија случајева изборних циклуса како би дао одговоре на истраживачка питања. Поглавље се састоји од два одељка.

У одељку 6.1. утврђује се у којим мандатним периодима је дошло до стабилности или нестабилности политичких институција, који су услови важни за такве исходе, затим кандидат утврђује конфигуративност услова и исхода као и узрочних механизма који спајају услове са исходима. Закључује се како су политичке институције биле стабилне после избора 1997, 1998, 2000, 2002. и 2014. године. У вишеструке услове који су допринели таквом исходу припадају пропорционалност изборног система, умерењачке странке као важан део дељене власти и активности међународне заједнице на слабљењу тврдолинијаша. Због узрочне комплексности кандидат уз помоћ „таблице истине“ (*truth table*) утврђује који су то нужни и довољни услови за исход и закључује како су умерењаци као важан део власти и активности међународне заједнице на слабљењу тврдолинијаша појединачно довољни услови у објашњењу политичке стабилности. За сваки од наведена два услова образложени су у узрочни механизми који спајају услове и исходе.

У одељку 6.2. се посебно синтетишу аргументи везани за изборни систем, односно утврђују се узрочни механизми које производи изборни систем и који га повезују са условима стабилности политичких институција. Кандидат закључује да је политичка фрагментација етничких сегмената узрочни механизам преко којег се последице изборног система повезују са умерењацима у власти. У циљу потврђивања тог свог закључка, кандидат детаљно уз помоћ противчињеничне анализе оповргава алтернативна објашњења која би потенцијално довела до истог исхода.

У седмом завршном поглављу „Закључак“ (стр. 291-297) кандидат резимира садржај дисертације.

Стабилност политичких институција је произилазила из конфигурације различитих услова при чему су различите конфигурације доводиле до истог исхода. Тестирањем опште и посебних хипотеза установљен је само делимичан утицај изборног система на стабилност политичких институција због немогућности идентификовања детерминистичког односа услед узрочне комплексности. Последице изборног система не остварују директан утицај на стабилност политичких институција због узрочне комплексности и контекстуалности услова и механизма који доводе до исхода.

Установљено је како пропорционални изборни систем покреће механизам фрагментације етничких сегмената који је теоријски релевантнији од адекватног (пропорционалног) представљања етничких сегмената. Фрагментација је довела до већег броја ефективних и релевантних политичких странака чиме се појачала политичка конкуренција и конкуритивност унутар сегмената. Узрочна веза између пропорционалног изборног система и фрагментације се показала као детерминистичка, што значи да је остатак узрочног ланца који води до стабилности политичких институција контекстуално условљен и узрочно комплексан.

Иако пропорционалност као једна од последица изборног система нема директан утицај на стабилност политичких институција, установљено је како друга два услова имају утицај на јављање исхода, а то су умерењаци као важан део дељене власти, и активности међународне заједнице на слабљењу тврдолинијаша. Та два услова су била појединачно довољни или у заједничкој конјункцији нужни услови који су водили до позитивног исхода. Деловањем умерењака као важног дела власти активирали су се механизми (сарадња са међународном заједницом или пацификовање центрифугалних политика својих унутарсегменталних тврдолинијаша) који су повезали услов са исходом. Са друге стране, када је међународна заједница деловала на слабљењу тврдолинијаша, механизми попут директног спречавања нестабилности или трансформације тврдолинијаша на власти водили су до позитивног исхода. У одсуству оба услова јављала се нестабилност политичких институција.

Будући да умерењаци као важан део власти спадају у домен унутрашњих политичких процеса, установљено је да се преко узрочног механизма политичке фрагментације етничких сегмената последице изборног система повезују са умерењацима у власти. Умерењаци су били важан дио власти у контексту када је унутар барем једног етничког сегмента постојао уједначен однос између умерењака и тврдолинијаша јер су се умерењаци показали као прихватљивији коалициони партнери осталим странкама које улазе у власт.

IV. Остварени резултати и научни допринос

У својој компаративној анализи и служећи се логиком компарирања најсличнијих система, кандидат је из структуре објашњења елиминисао алтернативна објашњења која су користили консоцијационисти и центрипеталисти у објашњењима политичке стабилности. У циљу утврђивања услова који доводе до стабилности политичких институција одређени структурално-институционални фактори су држани под контролом те су на тај начин елиминисани из структуре објашњења. У њих су уврштени они фактори који су били непроменљиви и константни унутар временског оквира истраживања, а у обзир су узети само они фактори који показују знакове варијације јер се само тако може утврдити који су фактори релевантни.

Елиминацијом фактора смањена је комплексност услова и избегнут је проблем компарације који се односи на „превише варијабли а премало случајева“. Држањем под контролом из аргументације су елиминисани фактори као што су: корпоративни консоцијацијски дизајн постдејтонске БиХ, структура дубоких етничких подела у БиХ, неповољна етничку географија (територијална концентрација етничких сегмената), и одсуство центрипеталних изборних стратегија (ограничавање етничких припадности, формирање мултиетничких странака или коалиција, међуетничко удруживање гласова, прекоетничке изборне иницијативе, међуетничка размена преференција, прекоетничко гласање). На тај начин су елиминисани корелација између консоцијационизма и политичке стабилности, као и становишта центрипеталиста према којима центрипеталне стратегије доводе до политичке стабилности, а њихово одсуство (као у случају БиХ) до нестабилности. Аргумент консоцијациониста према којима консоцијационизам стабилизује друштвене поделе није верификован у случају БиХ јер нису све политичке елите које су се смењивале на власти имале подстицаје да се понашају умерено и компромисно. Са друге стране, аргументи центрипеталиста да дубоке етничке поделе, неповољна етничка географија и одсуство центрипеталних изборних стратегија унутар консоцијацијског оквира воде ка још већој нестабилности такође нису верификовани у случају БиХ, јер се показало да су упркос постојању неповољних услова на власти у одређеним периодима биле умерене етничке странке и да је тада институционални аранжман био стабилан.

Кандидатов теоријско-емпиријски допринос се налази у идентификовању услова и узрочних механизма који повезују изборни систем и стабилност политичких институција.

Објашњавани исход је произилазио из конфигурације различитих услова при чему су различите конфигурације доводиле до истог исхода. У таквој узрочној комплексности није се могао идентификовати детерминистички однос изборног система и стабилности политичких институција. У том смислу, установљено је како пропорционални изборни систем покреће механизам фрагментације етничких сегмената који је теоријски релевантнији од пропорционалног представљања етничких сегмената који је део Лајпхартове аргументације. Политичка фрагментација етничких сегмената је узрочни механизам преко којег се последице изборног система повезују са умерењацима у власти као довољним условом стабилности политичких институција. У контексту изједначеног односа између тврдолинијаша и умерењака унутар барем једног етничког сегмента умерењаци су били прихватљивији коалициони партнер те на тај начин важан део власти. На тај начин је прецизиран недовољно разјашњен аргумент консоцијациониста о околностима и узрочним механизмима према којима пропорционални систем доприноси политичкој стабилности.

Са друге стране, оно што је остало недовољно разјашњено у центрипеталистичкој аргументацији је објашњење аргумента према којем недостатак центрипеталних стратегија не утиче нужно на дестабилизацију. Иако пропорционални изборни систем у БиХ не подстиче центрипетално деловање које би терало политичке актере на прекоетничке предизборне преговоре и апеле, установљено је да се преко пропорционалног система јавља фрагментација етничких сегмената и већа конкуренција између тврдолинијаша и умерењака где умерењаци у одређеном контексту улазе у дељену власт. Кандидат је своју тврдњу о утицају пропорционалног система на формирање умерењачке власти проверио помоћу противчињеничне анализе где је тестирао какве би биле последице да је уместо пропорционалног система кориштен појединачни преносиви глас који је са центрипеталистичког становишта препознат као средство постизања политичког умерењаштва. Из противчињеничне анализе је закључено како појединачни преносиви глас не би подстакнуо политичко умерењаштво кроз међуетничко гласање или размену преференција од тврдолинијашких према умеренијим странкама. Поред тога, механички ефекти појединачног преносивог гласа би показали скромнији успех од система пропорционалне представљености јер би били од највеће користи снажним тврдолинијашким странкама. У дугорочној перспективи појединачни преносиви глас би

укрупнио политичку сцену у БиХ па би и шансе за страначку фрагментацију биле знатно мање.

Поред доприноса академској дебати и расветљавању узрока и механизма, дисертација је дала допринос на нивоу концептуалног формирања и разграничавања појмова. То се пре свега односи на систематизовани концепт стабилности политичких институција који у дисертацији представља исход чије се варирање настојало објаснити. Прво је концепт политичке стабилности дефинисан као позадински концепт након чега је разграничен од других концепата који се употребљавају у научној литератури попут демократске стабилности, демократизације, демократског развоја и дуготрајности мира. Потоњи концепти имају проблем теоријске примене у случајевима дубоко подељених и постконфликтних друштава јер наилазе на „проблем путовања“ или су сувише „концептуално растегљиви“ и занемарују специфичне политичке контексте на које би се протегли. Из позадинског концепта политичке стабилности формиран је систематизовани концепт стабилности политичких институција који је прецизнији и разложнији у погледима операционализације у целокупном теоријском оквиру функционисања консоцијационизма у дубоко подељеним и постконфликтним друштвима.

V. Закључак

Докторска дисертација Стефана Вукојевића **„Посљедице изборног система на стабилност политичких институција у постдејтонској Босни и Херцеговини (1996-2014)“** урађена је у складу са прихваћеном пријавом и представља оригинално научно дело. Дисертација испуњава методолошке стандарде и аргументацију који се захтевају од научног рада. Прецизно и систематично формулисан методолошки оквир истраживања, коришћена научна литература и емпиријска грађа, као и теоријски и методолошки утемељен процес научног објашњења представљају релевантну политиколошку студију која унапређује знања о дизајну политичких институција и њиховим ефектима у дубоко подељеним и постконфликтним друштвима. Дисертација је посебно допринела дебати о изборним системима у таквим друштвима јер је тестирала и продубила генерализована сазнања из дебате те стога представља добру полазну основу за даља истраживања на

ширем узорку случајева. На крају, дисертација је допринела објашњењу и разумевању политичких процеса и проблема унутар БиХ.

На основу претходно изнетих оцена Комисија предлаже Наставно-научном већу Факултета политичких наука да прихвати Реферат, формира комисију за одбрану у истом саставу и одобри одбрану докторске дисертације под називом **„Посљедице изборног система на стабилност политичких институција у постдејтонској Босни и Херцеговини (1996-2014)“**, кандидата Стефана Вукојевића, и проследи дисертацију, реферат и своју одлуку у даљу процедуру Већу научних области правно-економских наука Универзитета у Београду.

У Београду, 9. децембар 2019.

КОМИСИЈА

Проф. др Јовица Тркуља, председник
(Правни факултет, Универзитет у Београду)

Проф. др Милан Јовановић, члан
(Факултет политичких наука, Универзитет у Београду)

Проф. др Зоран Крстић, ментор
(Факултет политичких наука, Универзитет у Београду)